

Haridus- ja teadusministri määruse „Kutseõppeasutuses õpilase arengu ja õppimise toetamise tingimused ja kord“ eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

Haridus- ja teadusministri määrus „Kutseõppeasutuses õpilase arengu ja õppimise toetamise tingimused ja kord“ (edaspidi määrus) kehtestatakse kutseõppeasutuse seaduse (edaspidi KutÕS) § 31¹ lõike 2 alusel. Käesoleva eelnõuga tunnistatakse kehtetuks haridus- ja teadusministri 28. detsembri 2018. aasta määrus nr 35 „Haridusliku erivajadusega õpilase kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord“ ning kehtestatakse uus terviktekst.

Määruse väljatöötamine on tingitud Eesti Vabariigi haridusseaduse muutmise ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse (õppimiskohustuse kehtestamine) eelnõu väljatöötamisest. Aga ka juba enne viidatud seaduseelnõu valmimist ilmnis vajadus määruse „Haridusliku erivajadusega õpilase kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord“ muutmiseks, et ühtlustada õpilaste arengu toetamise põhimõtteid üldharidusega ning seeläbi muuta sujuvamaks õpilaste üleminekud ühest haridusliigist teise. Tulenevalt põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse (edaspidi PGS) §-st 37 on üldhariduskoolidel kohustus jälgida iga õpilase arengut ja toimetulekut koolis ning vajaduse korral kohandada õpet õpilase individuaalsete vajaduste ja võimete järgi. Pidades silmas [kehtivas haridusvaldkonna arengukavas](#) seatud sihte luua tingimused, mis võimaldavad õppijal sujuvalt ja paindlikult liikuda haridustasemetes ja -liikide vahel ning töötada välja ühtne keskkaridusstandard, muudetakse kutseõppeasutustele kehtiv senine vaid haridusliku erivajadusega õpilase toetamiseks ettenähtud kord kõigi õpilaste arengu ja õppimise toetamist käsitlevaks korrak.

Lisaks sätestatakse KutÕS § 31¹ ja selle alusel kehtestatud määruses selgelt ja üheselt, et sarnaselt üldharidusele kehtib ka kutsehariduses kaasava hariduse põhimõte, mille kohaselt pakutakse igale õpilasele tema võimetele ja vajadustele vastavat õpet. Ehkki ka kehtivad kutseharidust reguleerivad õigusaktid sisaldavad mõningaid kaasava hariduse printsiipe, puudus seni *expressis verbis* regulatsioon, mille kohaselt lähtutakse kutseõppes õpilase arengu toetamisel kaasava hariduse põhimõttest.

Seoses õppimiskohustuse pikendamisega 18. eluaastani peab igale Eesti elanikule olema tagatud tema võimetele ja vajadustele vastav õppimisvõimalus vähemalt kuni täisealiseks saamiseni. Õppijad, kes praegu pärast põhikooli lõpetamist õpinguid ei jätka või katkestavad õpingud keskkariduse tasemel enne 18-aastaseks saamist, peavad edaspidi õppes osalema ja eelduslikult vajab suur osa neist õppes püsimiseks tuge. Vastava toe kättesaadavuse ja kvaliteedi tagamiseks on vajalik uuendada kutseõppes pakutavate tugiteenuste ja –meetmete regulatsiooni.

Õpilase arengu ja toetamise regulatsiooni uuendamisel on seatud eesmärgiks, et koolis arvestataks õpilaste individuaalsete akadeemiliste ja sotsiaalsete võimete ja vajadustega ning tagataks vajalike tugisüsteemide kättesaadavus. Eriti oluline on toetada õppijat tema õpikeskkonnas, seega on koolil vajadus osutada tugiteenuseid koolis kohapeal. Kui põhiharidusega alaealise õppija toetamisel keskendutakse õpingutes osalemisele ja koolist väljalangemise ennetamisele, siis täiskasvanud õppijate puhul teenuse osutamise vajaduse fookus muutub ning rõhuasetus on pigem nõustamisel. Iga õppija arengu pidev jälgimine ja hindamine toetab õppija igakülgset arengut ja tulemuste saavutamist ning suurendab võimalusi tulla paremini toime õppes ja liikuda edasi tööturule.

Kool peab tugiteenuste ja -meetmete pakkumisega tagama õpilasele võimalused õpingute läbimiseks parimal võimalikul viisil, arvestades tema individuaalsust, et ennetada väljalangevust. Õpilase arengu ja toe vajaduse märkamiseks ning tema õpingutes osalemise toetamiseks peab kooli kollektiiv tegema efektiivset koostööd.

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Haridus- ja Teadusministeeriumi (edaspidi HTM) kaasava hariduse valdkonna endine peaekspert Ave Szymanel ja sama valdkonna nõunik Sandra Fomotskin (sandra.fomotskin@hm.ee, tel 735 0103), kutsehariduse ja oskuste poliitika osakonna kutsehariduse valdkonna peaekspert Aulika Riisenberg (aulika.riisenberg@hm.ee; tel 735 0651) ja õigus- ja personalipoliitika osakonna õigusnõunik Marili Lehtmets (marili.lehtmets@hm.ee, tel 735 0289).

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Määrus koosneb kuuest paragrahvist, milles sätestatakse õpilase arengu toetamine, tuge vajava õpilase määramine, õpilase toe vajaduse tuvastamise alused ja kord, kooli ülesanded õpilase arengu toetamisel, juhendamisel, nõustamisel ja töötajate ettevalmistamisel, samuti tuge vajava õpilase õppe korraldamisel ning tugiteenuste ja -meetmete määramine ja rakendamine.

Eelnõu paragrahvis 1 lõikes 1 sätestatakse määruse reguleerimisala, mis on kehtiva määrusega võrreldes laiem. Kui kehtiv määrus reguleerib haridusliku erivajadusega õpilaste õppe korraldust, siis käesolev määrus reguleerib kõigi kutseõppeasutuses õppivate õpilaste arengu toetamist kutseõppe tasemeõppes. Muutus on vajalik, sest individuaalsete vajaduste ja võimetega arvestamine õppe korraldamisel on oluline kõigile, mitte ainult haridusliku erivajadusega õpilastele. Samuti võib iga õppija õpingute käigus vajada õppes püsimiseks ning õpitulemuste saavutamiseks ajutiselt või pikema aja jooksul tugiteenuseid ja –meetmeid ning nõustamist. Tasemeõppe täpsustus on vajalik, kuna kutseõppe raames toimuva täiendusõppe korraldust käesolev määrus ei reguleeri.

Lõikes 2 osundatakse asjaolule, et rakenduskõrgkooli rektor kannab käesolevas määruis direktorile pandud ülesandeid nende hariduslike erivajadustega õpilaste õppe korraldamisel, kes õpivad kutseõppe tasemeõppes rakenduskõrgkoolis.

Eelnõu paragrahvis 2 lõikes 1 kehtestatakse kutseõppe tasemeõppes alusprintsibiina kaasava hariduse põhimõte, kus tulenevalt õpilase individuaalsetest vajadustest (nii akadeemilistest kui ka sotsiaalsetest) tagatakse õpilasele õpiväljundite saavutamiseks võimete kohane õpe ja vajalik tugi. Kaasava hariduse rakendamisel peavad üheaegselt olema tagatud erinevate võimete ja vajadustega õppijatele õppekohtade olemasolu ning ligipääsetavus, vajalike tugisüsteemide kättesaadavus ning õpilase individuaalsetele vajadustele ja võimetele vastavalt kohandatud õppeprotsess. Arvestades, et kaasav haridus on põhiõigus, mis kõige üldisemalt taotleb kõigi ühiskonnaliikmete sotsiaalset kaasatust ühiskonnaelus, on oluline, et kaasav haridus oleks valdkondlikus regulatsioonis põhimõttena sõnaselgelt kehtestatud.

Lõikes 2 defineeritakse tuge vajava õpilase mõiste, mis erineb senisest haridusliku erivajadusega õpilase mõistest. Kui kehtiva määruse järgi on haridusliku erivajadusega õpilase täiendava toe vajadus õppeprotsessis tingitud erivajadusest, siis käesoleva määruse tähenduses on tuge vajav õpilane isik, kes vajab õppekavas seatud õpiväljundite saavutamiseks õppeaja, õppemetoodika, hindamismetoodika, õppekorralduse, õppematerjalide või õppekeskkonna kohandamist ning tugispetsialisti teenust. See tähendab, et kohanduste ning tugiteenuste vajadus ei pruugi (ehkki võib) olla tingitud erivajadusest ning toe rakendamine ei eelda enam erivajaduste tuvastamist. Seetõttu on käesolevast eelnõust välja jäetud ka kehtivas määruis (§ 6) sisaldunud hariduslike erivajaduste loetelu.

Võrreldes kehtiva regulatsiooniga on definitsioonile lisatud ka tugispetsialisti teenuse vajadus kui kohustuslik tingimus tuge vajava õpilase määratlemiseks. See on oluline lisandus, kuna efektiivseks õppeks võib iga õpilane õpingute käigus vajada ajutiselt või mõne konkreetse pädevuse omandamiseks näiteks õppematerjalide või õppekeskkonna kohandamist, ilma et vastav kohandus eeldaks tugirühma sekkumist ja rakendusplaani koostamist. Seega eristab tuge vajavat õpilast ülejäänud õpilastest just tugispetsialisti teenuse vajadus, millele lisaks võib õpilane vajada ka pikemaajalist õppeaja, õppemetoodika, hindamismetoodika, õppekorralduse, õppematerjalide või õppekeskkonna kohandamist. Samaselt kehtivale regulatsioonile on tugi vajalik õppekavas seatud õpiväljundite saavutamiseks, see tähendab, et õpiväljundeid kohandada (näiteks vähendada või nende sisu muuta) ei saa.

Eelnõu paragrahvis 3 reguleeritakse kooli ülesandeid õpilase arengu toetamisel, juhendamisel, nõustamisel ja töötajate ettevalmistamisel. See tähendab, et § 3 puudutab kõiki, mitte ainult tuge vajavaid õpilasi.

Lõikes 1 pannakse koolile kohustus nõustada vastuvõtu käigus õpilaskandidaati või tema seaduslikku esindajat õpilaskandidaadi võimetele vastava eriala ja õppekava taseme valikul. Sealjuures peab kool hindama õpilaskandidaadi valmisolekut õppekava õpiväljundite saavutamiseks ja õpingute järgseks tööturule või edasisse õppesse siirdumiseks. Sisuliselt on tegemist sama regulatsiooniga, mis on kehtiva määruse §-s 4 lõikes 1, kuid täpsustatud on, et hindamine peab toimuma vastuvõtuprotsessi käigus. Samuti, kui senise regulatsiooni järgi tuli koolil õpilaskandidaadi nõustamisel eriala ja õppekava taseme valikul lähtuda tema potentsiaalst, siis nüüd see asendatud võimetele vastavuse hindamisega. Potentsiaali kui veel avaldumata võime hindamine vastuvõtuprotsessi käigus ei pruugi olla koolile kättesaadavaid ressursse arvestades realistlik, samas kui olemasolevaid võimeid ja huvisid on võimalik vastuvõtu käigus, näiteks vestluse ja erialakatsete abil, tuvastada.

Lõikes 2 sätestatakse, et kool jälgib õpilase arengut ja toimetulekut õppekeskkonnas ning vajaduse korral kohandab õpet õpilase individuaalsete vajaduste ja võimete järgi. Sisuliselt on tegemist kaasava hariduse põhimõtte täpsustamisega õppekorralduslikul tasandil, mis selgitab, esiteks, et õppe kohandamise eelduseks on iga õpilase arengu ja toimetuleku jälgimine õppekeskkonnas ning teiseks, et õppe kohandamist individuaalsete vajaduste ja võimete järgi võivad vajada kõik õpilased, sh ka need, keda ei liigitata tuge vajavateks õpilasteks. Õppimine on efektiivsem õppija lähima arengu tsoonis, kus eesmärkide saavutamine nõuab parajal määral pingutamist. See tähendab, et õppe eesmärgid tuleb seada õppijate arengutasemest lähtuvalt, seades samas kõigile õppijatele kõrged ootused. Õpilaste arengu ja toimetuleku jälgimine ning õppe kohandamine on osa igapäevasest õppe- ja kasvatusprotsessist.

Lõike teises lauses sätestatakse viisid, kuidas kool toetab kõigi õpilaste individuaalse õpiteekonna kujundamist – pakkudes mitmekesiseid õppemeetodeid, individuaalset juhendamist ja nõustamist ning regulaarset koostööd õpilase, õpetajate ja tugipersonali vahel. Individuaalne õpiteekond kutseõppeasutuses on osa individuaalsest haridusest, mis kajastab igal eluperioodil õppuri huve ja vajadusi. Loetletud viisid, kuidas kool individuaalse õpiteekonna kujundamist toetab, on loomulikuks osaks nüüdisaegsest õppest, mille rakendumine on haridusvaldkonna strateegiatel sihiks olnud juba üle kümne aasta. Seega koolidele, mis juba rakendavad nüüdisaegset õpikäsitust, tähendab käesolev regulatsioon olemasoleva olukorra fikseerimist õigusaktis, samas kui kool, kus pole veel nüüdisaegse õpikäsituse rakendumiseni jõutud, suunab see muutma õpet õppijakeskseks.

Kui käesoleva paragrahvi lõige 2 reguleerib tegevusi, millega kool õpilase arengut toetab, siis lõikes 3 täpsustatakse, mil viisil need tegevused peavad olema korraldatud. Lõikes 3 sätestatakse, et kooli tegevused õpilase toetamisel peavad tagama õpilase heaolu ning erinevate

kompetentside omandamise ja arendamise terviklikult. Kool peab õppetöö, juhendamise, nõustamise ning toe pakkumise korraldama parimal võimalikul viisil, pidades silmas õpilase terviklikku arengut. Õpilase heaolu ning areng on olulised nii õppeprotsessis kui selle tulemusena.

Lõikes 4 reguleeritakse kooli kohustust tagada õpilasele karjääriteenuste kättesaadavus. Vastav kohustus tuleneb ka kutseõppeasutuse seaduse § 3 lg 2 p 2, kuid korratakse määruses üle kui oluline õppimise ning hilisema tööturul rakendumise toetamise meede, mis on vajalik kõigile, mitte ainult tuge vajavatele õpilastele. Vastavalt tööturumeetmete seadusele on karjääriteenused osa tööturumeetmetest, mida pakub töötukassa. Kooli kohustus on õpilasi vastavatest teenustest teavitada ning võimaldada koostöös töötukassa kohaliku osakonnaga õpilastel teenustest osa saada. Samuti on koolil võimalus karjääriteenuste tagamiseks võtta tööle karjäärispetsialist.

Lõikes 5 pannakse koolile kohustus korraldada õppimiskohustust täitva õpilase arengu toetamiseks vestluseid, mille põhjal lepitakse kokku edasises õppes ja arengu eesmärkides. Regulatsioon on sarnane PGS § 37 lõigetest 5–7 üldhariduskoolidele tuleneva kohustusega viia õpilasega vähemalt üks kord aastas läbi arenguvestlus. Samas on määruse regulatsioon PGS-iga võrreldes paindlikum, sest jätab vestluste sageduse, kaasatud osapoolte ja täpsema formaadi üle otsustamise kooli tasandile. Samuti ei laiene kooli kohustus viia läbi arengut toetavaid vestlusi neile õpilastele, kes on õppimiskohustuse juba täitnud, ehkki võimalusel võiks kool pakkuda vastavat tuge kõikidele õpilastele.

Lõikes 6 sätestatakse, et andekale õpilasele peab kool tagama individuaalse õppekava rakendamise ning vajaduse korral täiendava juhendamise õpetajate või teiste spetsialistide poolt. Regulatsioon on sarnane PGS § 37 lõikes 4 sätestatule.

Andekuse toetamise vajaduse eraldi reguleerimine on vajalik, kuna määruse definitsiooni järgi ei liigitu väga võimekad õppijad tuge vajavateks õpilasteks, sest neil ei ole raskusi õppekavas seatud õpiväljundite saavutamiseks. Siiski tuleb ka andekatele õpilastele tagada võimetekohane areng ning arvestada nende akadeemiliste, emotsionaalsete ja sotsiaalsete vajadustega, et tagada iga õppija arengupotentsiaali maksimaalne avaldumine. See on muuhulgas oluline selleks, et ennetada väga võimekate õppijate sotsiaalseid-emotsionaalseid ja psüühilisi probleeme, milleni võib viia nende vajadustele mittevastav keskkond.

Andekuse mõiste on haridusvaldkonda reguleerivates õigusaktides määratlemata, kuid vastavalt 2022. a [Eesti Talendikeskuse vastavasisulisel analüüsi raportile](#) on andekas õppija võrreldes sarnase kogemuse ja/või (haridus)keskkonnaga kaasõppijatega suurema jõudlusega, kõrgema võimete arenguga ja loovusega, erakordse arengupotentsiaaliga õppija. Andeka õppija õpimotivatsiooni ja igakülgse arengu toetamiseks ning tema potentsiaali realiseerumiseks on vaja rakendada kohandusi kas õppe sisus, -meetodites või -korralduses või mitmes korraga.

Kutseõppeasutuses õppiva andeka õpilase täiendavat juhendamist võivad läbi viia ka koolivälised spetsialistid, sh ettevõtetes, ülikoolides või teistes teadusasutustes. Sealhulgas saab andekaid õpilasi toetada, pakkudes neile võimalusi vastavates haridusprogrammides ja teaduskoolides osalemiseks.

Lõikes 7 pannakse koolile teavitamiskohustus pakutavate tugiteenuste ja –meetmete ning toetuste kohta nii õpingute ajal kui üleminekul järgmisele haridustasemele või tööturule. Regulatsioon on sisult sarnane kehtiva määruse § 4 lõikega 2. Erinevus tuleneb sellest, et kui seni kehtis teavitamiskohustus haridusliku erivajadusega õpilase või tema seadusliku esindaja puhul, siis nüüd laieneb see kõigile õppijatele. Samuti on senine sotsiaal- ja tööturuteenuste

mõiste asendatud pakutavate tugiteenuste ja –meetmete mõistega, mis hõlmab ka väljapool kooli pakutavaid sotsiaal- ja tööturuteenuseid.

Lõikes 8 reguleeritakse kooli kohustust tagada personali valmisolek erinevate vajaduste ja võimetega õpilastega töötamiseks. Regulatsioon on sarnane kehtiva määruse § 4 lõikele 3, kuid ei ole enam piiratud erivajadusega õppijatega, vaid laiemalt valmisolekuga töötada erinevate vajaduste ja võimetega õpilastega. Võrreldes kehtiva sättega on määrukses lisatud ülesanne luua toetav keskkond koostööks ja individuaalseks juhendamiseks. Nii nagu kehtivas määrukses, on ka siin eelkõige silmas peetud kogu kooli personali teadlikkust ning vastavalt vajadusele õpetajate, tugipersonali või teiste töötajate koolitamist, nõustamist ning mentorlust erinevate vajaduste ja võimetega õpilastega töötamiseks. Oluline on siinkohal, et personali valmisoleku tagamiseks ei piisa ühekordsest koolitusest, vaid enesetäiendus peab olema pidev ja toetama konkreetsetes koolis aktuaalsete väljakutsete lahendamist ning arengusihptide poole liikumist. Kaasava hariduse rakendumise eelduseks on teadlikkuse suurendamine ning vastavate hoiakute ja oskuste kujundamine kogu kooli kollektiivis. See, kuidas täpsemalt kool töötajate valmisoleku tagab, jääb kooli otsustada.

Riigi poolt võimaldatakse ESF+ programmide raames erinevate vajaduste ja võimetega õpilastega töötamist puudutavaid täienduskoolitusi, võrgustikukohtumisi ning muid professionaalset arengut toetavaid tegevusi tasuta nii kutse- kui üldhariduskoolide õpetajatele, tugispetsialistidele ja juhtidele. Samuti toetatakse juhendmaterjalide ja õppevara koostamist, mis aitavad personali valmisolekut tagada.

Eelnõu paragrahvis 4 reguleeritakse kooli ülesandeid tuge vajava õpilase õppe korraldamisel. Lõikes 1 täpsustatakse kutseõppeasutuses õppivate tuge vajavate õpilaste õppe korraldamise eesmärgid - kooli ülesanne on luua tuge vajavale õpilasele tingimused kutseõppeks ja toetada elukestva õppe valmiduse kujunemist ning valmisolekut tööturul rakendumiseks. Regulatsioon on sarnane kehtiva määruse § 3 lg 1 esimesele lausele ning lähtuvalt kehtivast haridusvaldkonna arengukavast on lisatud ülesanne toetada elukestva õppe valmiduse kujunemist.

Lõikes 2 kehtestatakse uuesti ka kehtivas määrukses (§ 3 lg 1 teine lause) sisalduv regulatsioon, et käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud eesmärkide ning õppekavas seatud õpiväljundite saavutamiseks võib kool teha muudatusi või kohandusi õppeajas, õppemetoodikas, hindamismetoodikas, õppekorralduses, õppematerjalides või õppekeskkonnas.

Lõikes 3 sätestatakse võimalus pikendada tuge vajava õpilase õppeaega, lõigetes 4 ja 5 reguleeritakse kooli koostööd kohaliku omavalitsuse üksuse ja teiste kooliväliste koostööpartneritega ning lõikes 6 kooli kohustusi ja võimalusi õpikeskkonna korraldamisel ja kujundamisel. Samasisulised sätted sisalduvad ka kehtivas määrukses (§ 3 lõiked 2–4 ja 6) ning seega need võrreldes praegu kehtiva korraldusega sisulisi muudatusi kaasa ei too. Lõikes 3 on selguse ja täpsuse eesmärgil parandatud normi sõnastust.

Võrreldes kehtiva määrusega on kooli ülesannetest jäetud välja kohustus arvestada õpilase rehabilitatsiooniplaanis toodud soovitustega, kuna Sotsiaalministeerium kavandab rehabilitatsiooniteenuste üleviimist uuele süsteemile ning sellega seoses rehabilitatsiooniteenuste ümber korraldamist, sh laste sotsiaal-, tervishoiu- ning haridusvaldkonna toe integreerimist. Seni, kuni õpilaste rehabilitatsiooniplaanid kehtivad, saavad koolid nendega õppe kohandamisel ja tugimeetmete määramisel arvestada.

Eelnõu paragrahvis 5 sätestatakse õpilase toe vajaduse tuvastamise alused ja kord. Lõiked 1–2 ja 4–5 on sisult identsed kehtiva määruse § 5 lõigetega 1–2 ja 4–5, välja arvatud selles osas, et

kui kehtiv regulatsioon sätestab haridusliku erivajaduse tuvastamise alused ja korra, siis käesolev paragrahv räägib haridusliku erivajaduse asemel toe vajaduse tuvastamisest.

Lõige 1 sätestab tingimused KutÕS § 25 lg 9 (*“Vajalike tugiteenuste ja -meetmete määramiseks ning rakendamiseks on kooli direktoril õigus töödelda hariduse infosüsteemi teise õppeasutuse ja koolivälise nõustamismeeskonna kantud andmeid koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel ning tuge saavale õpilasele rakendatud tugiteenuste ja -meetmete kohta, kuid üksnes mahus ja ulatuses, mis on vajalik tugiteenuste ja -meetmete rakendamiseks.”*) rakendamiseks.

Lõige 2 määrab, et õpilase toe vajaduse tuvastamine, tugiteenuste ja -meetmete määramine ning meetmete tulemuslikkuse hindamine, samuti määratud meetmete muutmine ja lõpetamine vastavalt hindamise tulemustele, on tugirühma otsus. Tugirühma kuuluvad tugispetsialistid, õpilase rühmajuhendaja ning vajadusel kaasatakse tugirühma töösse ka õpetajaid. Tugispetsialistid peavad vastavalt KutÕS § 39 lõikele 4 vastama põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse alusel (§ 74¹ lõigetes 7–10) kehtestatud kvalifikatsiooninõuetele ehk omama eripedagoogi, koolipsühholoogi või sotsiaalpedagoogi kvalifikatsiooni või kutset. See on kooli otsus, milliseid tugispetsialiste ja kui palju tugirühma kaasatakse. Tugispetsialiste võib kool vajadusel kaasata ka väljastpoolt kooli (nt Rajaleidja keskustest, hariduse tugiteenuste keskustest ja mujalt).

Õpilase toe vajaduse hindamise tulemused ning määratud tugiteenused ja –meetmed fikseeritakse rakendusplaanis, kuhu pannakse kirja ka õpilase või tema seadusliku esindaja arvamus. Samuti tuleb õpilasele tuge pakkudes rakendusplaani täiendada, st fikseerida igakordselt tugispetsialistide nõustamiste kokkuvõtted, soovitusel ja kokkulepped koostöös õpetajatega ning hinnata regulaarselt (minimaalselt üks kord õppeaasta jooksul) rakendatavate tugimeetmete tulemuslikkust.

Ka lõige 3 on sarnane juba kehtivale regulatsioonile, kuid kui kehtiva määruse kohaselt peab tugirühma töö koordineerimise eest vastutava töötaja määrama kool, siis käesolevas määruses täpsustatakse, et määramise ülesanne on kooli direktoril. Tugirühma koordinaatoriks määratud isiku ülesandeks on koolisisene võrgustikutöö koordineerimine ning õpetajate toetamine töös erivajadustega õpilastega, analoogselt PGS § 46 lg 2 sätestatud haridusliku erivajadusega õpilase õppe koordineerija ülesannetele.

Lõikes 4 on eraldiseisvalt esile toodud koostöö vajadus nii õpilase kui piiratud teovõimega õpilase puhul ka tema seadusliku esindajaga, sest tugimeetmete rakendamine ilma õpilast ja vajadusel tema vanemaid kaasamata pole üldjuhul tulemuslik.

Lõikes 5 sätestatakse kohustus kirjeldada vastutava töötaja ja tugirühma ülesanded ning töökord koolis, mille kinnitab direktori käskkirjaga. Oluline on siinjuures asjaolu, et tugisüsteemi koosseisust ja korraldusest tuleb teavitada ka kooli nõukogu, et oleks tagatud vastava info liikumine koolis. Kooli nõukogu teavitamine aitab kaasa, et koolipersonal oleks teadlik, kuhu ning kelle poole tuge vajavaid õpilasi puudutavatel temadel koolis pöörduda.

Põhiline sisuline muutus toe vajaduse tuvastamise alustes ja korras tuleneb sellest, et kui kehtiva määruse § 6 on loetletud tuvastatavad hariduslikud erivajadused ning iga erivajaduse puhul selle tuvastamise alused, siis käesolev eelnõu vastavat loetelu ei sisalda. Kooli tugirühm tuvastab, millist tuge õpilane vajab ning võib selleks kasutada samu infoallikaid nagu seni erivajaduste tuvastamise puhul. Samas ei eelda toevajaduse hindamine erinevalt osade erivajaduste tuvastamisest enam tervishoiutöötaja poolt vastava tõendi väljastamist. Sel moel on õpilase toe vajaduse tuvastamine ja tugimeetmete määramine paindlikum ja kiirem, kuna lähtub õppijast ja tema akuutsetest vajadustest, mitte õigusaktis piiritletud erivajaduste

loetelust. Samuti on muudatusega peetud silmas, et meditsiinilised diagnoosid on vaid üks sisend hindamaks, millist tuge vajab isik õppe kontekstis. Tavapärasest erineva õppimise ning õppe kohandamise võimaluste osas omavad pädevust eelkõige õpetajad koostöös kooli tugispetsialistidega.

Probleemide süvenemise ja väljalangemise ennetamiseks on oluline toe vajaduse võimalikult varajane märkamine, tuvastamine ja sekkumine. Toe vajaduse tuvastamine algab juba vastuvõtuprotsessi käigus: tulenevalt haridus- ja teadusministri määrusest “Õpilase kutseõppeasutusse vastuvõtu ja kutseõppeasutusest väljaarvamise kord” § 5 lg 7 tuleb vastuvõtuprotsessis hinnata õpilase toevajadust, et tagada vajalikud tugiteenused õppeperioodi algusest. Selleks näeb sama määruse § 2 lg 3 muuhulgas ette, et alalisse vastuvõtukomisjoni peab kuuluma vähemalt üks tugispetsialist. Vastuvõtuvestlustel saadud info, õpilaskandidaadi eneseanalüüsi ja vestluste alusel on võimalik kaardistada, mis olid varasema kooliastme raskused ja tugi, mis tuge saab pakkuda kool või kas õpilaskandidaat saab tuge mujalt. Toe vajadusele viitab muuhulgas näiteks ajutine elamisluba ja vähem kui kolm aastat Eesti haridussüsteemis õppimine, põhikoolis lihtsustatud õppes või toimetulekuõppes õppimine, negatiivsed hinned tunnistusel, vähene õppekeele oskus. 2025. a alguseks valminud “Juhendmaterjal õpilaste vastuvõtuprotsessi korraldamiseks kutseõppeasutuses” annab koolidele täpsemaid juhiseid, kuidas vastuvõtuprotsessi käigus õpilase toevajadust tuvastada.

Kui õpilane on kooli vastu võetud, on koolil õigus töödelda asjaomastesse riiklikesse infosüsteemidesse kantud andmeid ning nende põhjal õpilase toevajadust täpsustada. Samuti on võimalike tuge vajavate õpilaste kiireks tuvastamiseks otstarbekas viia läbi vestlused kõigi õppimiskohustuslike õpilastega. Õpilase ja piiratud teovõimega õpilase puhul tema eestkostja nõusolekul on võimalik toevajaduse täpsustamiseks lisainfot küsida ka õpilase eelmiselt koolilt, kohalikult omavalitsuselt ja muudelt kolmandatelt osapooltelt.

Toe vajaduse võimalikult varajane märkamine on kõigi kooli töötajate igapäevase töö osa. Toe vajaduse märkamiseks tuleb pöörata tähelepanu õpilaste tervisele (sh vaimsele tervisele), kutsesobivusele, motivatsioonile, vaimsele võimekusele, õpiraskustele, keeleoskusele, puudulikele hinnetele, sotsiaalmajanduslikule olukorrale, suhetele vanematega. Võimalikeks märkideks, mis näitavad, et õpilane võib vajada lisatuge, on näiteks käitumise muutus, puudumine, meeleolu kõikumised, väsimusilmingud, õpitulemuste langus, suhtlemisraskused. Selleks, et aidata kutseõppeasutuste õpetajatel õpilaste toevajadust märgata ja igapäevase õppetöö käigus õppijaid toetada, on Astangu Kutser rehabilitatsioonikeskus Haridus- ja Teadusministeeriumi tellimisel koostanud vastava juhendmaterjali.

Eelnõu paragrahvis 6 reguleeritakse tugiteenuste ja –meetmete määramist ja rakendamist.

Lõikes 1 loetletakse tugiteenused ja –meetmed, mille kättesaadavuse ja rakendamise peab kool koostöös kooli pidajaga tuge vajavale õpilasele tagama. **Tugiteenuste ja –meetmete rakendamine peab lähtuma õpilase vajadustest.** Õppijate puhul, kes tulevad õppimisega iseseisvalt toime ning õppes osalemiseks määruks loetletud tugimeetmeid ei vaja (sh enamuse täiskasvanud õppijate puhul) on rõhuasetus pigem nõustamisel.

Tugiteenuste osas võrreldes kehtiva regulatsiooniga sisulist muutust ei ole – kool peab jätkuvalt tagama karjääriteenuse, õpiabi, eri- ja sotsiaalpedagoogilise ja psühholoogilise teenuse kättesaadavuse. Kuna tugiteenuste tagamise kohustus tuleneb lisaks määrusele ka KutÕS § 3 lg 2 p 2, ei korrata siinkohal seaduse teksti, vaid on kasutatud vastavat viidet.

Üldhariduses reguleerib tugiteenuseid ministri määrus “Tugispetsialistide teenuse kirjeldus ja teenuse rakendamise kord”. Kuigi nimetatud määrus on kehtestatud PGSi rakendamiseks, on

selles toodud teenuste ja tugispetsialiste ülesannete kirjeldused asjakohased ka kutsehariduses. Vastavalt nimetatud tugispetsialistide määrusele on tugispetsialisti teenus õppeprotsessis õpilase arengut, võimetekohast õppimist ja sotsiaalseid oskusi toetav eripedagoogi, koolipsühholoogi või sotsiaalpedagoogi teenus.

Tugispetsialist:

1. teeb koostööd õpetajate ja teiste tugispetsialistidega õpilase abi- ja toetusvajaduse väljaselgitamiseks ning hindab õpilase arengut ja toimetulekut õpikeskkonnas eriala kompetentsist lähtuvalt;
2. nõustab ja toetab õpetajat õpilase õppe- ja arendustegevuste planeerimisel ning läbiviimisel, õpilasele sobiva õppemetoodika ja õppevormi leidmisel, sobilike õppematerjalide, abivahendite valimisel ja kohandamisel ning individuaalse õppe korralduse kava või õppekava koostamisel;
3. toetab ja suunab õpilast esile kerkinud probleemide lahendamisel ning kavandab ja viib läbi õpilase vajadusest tulenevalt sekkumisi ning õpilase arengut, toimetulekut ja sotsiaalset tegevusvõimet toetavaid tegevusi individuaalselt või rühmas ning hindab rakendatud meetmete tulemuslikkust;
4. koostöös teiste tugispetsialistidega nõustab kooli juhtkonda, õpetajaid ja kooli töötajaid tuge vajavate õpilaste õppe korraldamisel, õpilase vajadusi arvestava arengu- ja õpikeskkonna kujundamisel ja õpilase toetamiseks sobivate meetmete valikul;
5. nõustab erialase pädevuse piires vanemaid ja perekonda õpilase arengu ja toimetuleku toetamisega seotud küsimustes;
6. teeb vajadusel koostööd meditsiini-, rehabilitatsiooni-, sotsiaalvaldkonna jm spetsialistidega õpilasele vajaliku toe pakkumiseks.

Tulenevalt erialasest pädevusest on:

1. eripedagoogi ülesandeks õpilase arengu- ja õpioskuste taseme kindlaks tegemine ja tema arengut mõjutavate tegurite ning õpivajaduste välja selgitamine; õpetajate juhendamine ja nõustamine õpilase õppe planeerimisel ja läbiviimisel; õpiabirühma- või individuaaltundide ettevalmistamine ja läbiviimine õppeasutuses;
2. koolipsühholoogi ülesandeks õpilase psühholoogilist arengut ja õppeprotsessis toimetulekut mõjutavate tegurite (psüühilised protsessid, isiksuse omadused, emotsionaalne seisund, vaimse tervise probleemid, suhtlemis- ja käitumisoskused) hindamine; õpilase nõustamine isikliku elu, õppetööga ning vaimse tervisega seotud probleemidega toimetulekul, tunnetusprotsesside, vaimsete võimete, käitumis- ja suhtlemisoskuste arendamisel ning õpi- ja karjäärivalikute tegemisel; õpilase toetamine ning vanema ja kooli personali nõustamine kriisisituatsioonist väljatulekuks toe korraldamisel;
3. sotsiaalpedagoogi ülesandeks on õpilase sotsiaalsete oskuste hindamine ning tema eakohast tegutsemisvõimet takistavate tegurite analüüsimine, õpilase suhtlemisoskuse ja sotsiaalse pädevuse kujundamine ja toetamine; koolis esilekerkivate õpilaste sotsiaalsete ja koolikohustuse täitmist takistavate probleemide kaardistamine, nende ennetus- ja lahendustegevuste koordineerimine.

Eelnõus on täpsustatud tugimeetmete loetelu, mida tuleb vajadusel tuge vajava õpilase toetamiseks rakendada. Võrreldes kehtiva määrusega on loetelust välja jäetud individuaalse karjääriplaani koostamine, sest see on osa karjääriteenustest, millele on vastavalt määruse §3 lg 4 õigus kõikidel õpilastel, mitte ainult tuge vajavatel õpilastel. Täpsustatud on väikerühmade suurust – ka praegu näeb Eesti Hariduse Infosüsteemi kasutusjuhend ette kuni 8 õpilasega ja kuni 12 õpilasega väikerühmi, mis fikseeritakse nüüd määruse tasandil. Ka kehtivas määruses sisalduvad mõõduka ja põhjaliku pedagoogilise sekkumise mõisted, mille sisu on rakenduspraktikas tekitanud mõnevõrra segadust, on eelnõus täpsemalt lahti kirjutatud. Selguse

huvides on erineva suurusega väikerühmad ning erineva ulatusega pedagoogilised sekkumised toodud välja eraldi punktidenä.

Järgnevalt on tugimeetmed täpsemalt lahti kirjutatud:

- 1) **Individuaalse õppekava koostamine ja rakendamine.** Individuaalne õppekava (IÕK) on tuge vajava õpilase jaoks koostatud õppekava, mis loob õpilasele tingimused võimetekohaseks õppimiseks ja arenemiseks. IÕK-ga määratakse erisused õppeajas, õppemetoodikas, hindamismetoodikas, õppekorralduses, õppematerjalides ja/või õppekeskkonnas ning põhimõtted tugimeetmete rakendamiseks, sh näiteks õppeaja lühendamise või pikendamine, kasutatav kohandatud õppevara, täiendava inimressursi kaasamise vajadus jne. Individuaalses õppekavas ei saa sätestada vähendatud nõudeid õpiväljunditele. Kui õppiia vajab õpiväljundite saavutamiseks tugispetsialistide abi või muid kohandusi, mis ei eelda valitud õppekavas eelnimetatud muudatusi, siis ei ole talle vaja individuaalset õppekava koostada, vaid piisab individuaalsuse arvestamisest õppeprotsessis. Individuaalse õppekava asjakohasust ning täitmise edukust hinnatakse ja arutatakse regulaarselt toimuvatel vestlustel (määruse § 3 lõige 5 alusel) või tugirühma kohtumistel.
- 2) **Õpe kuni 8 õpilasega väikerühmas.** Õpe kuni 8 õpilasega väikerühmas on mõeldud ennekõike põhihariduses toimetulekuõppes õppinud õpilasele, kellel on suuremas õppekeskkonnas keeruline osaleda õppetöös ning kes vajab õppes osalemiseks puudespetsiifilist õppekorraldust, –keskkonda, –metoodikat ja –vahendeid.
- 3) **Õpe kuni 12 õpilasega väikerühmas.** Õpe kuni 12 õpilasega väikerühmas on mõeldud ennekõike põhihariduses lihtsustatud õppes või riikliku õppekava järgi õppinud ja erituge saanud õpilasele, kellel on suuremas õppekeskkonnas keeruline osaleda õppetöös ning kes vajab õppes osalemiseks kohandusi õppekorralduses, –keskkonnas, –metoodikas ja –vahendites.
- 4) **Mõõdukas pedagoogiline sekkumine (täiendav õpiabi kuni 3 tundi nädalas, mis sisaldab õpet kohandatud õppevara ja õppemetoodika järgi).** Tuge vajavale õpilasele korraldatav regulaarne ja püsiv õpiabi 1-3 tundi nädalas kas õppetöö ajal või eraldi, mis sisaldab õpet kohandatud õppevara ja õppemetoodika järgi. Õpiabi ei ole ühegi aine järeleaitamistund, vaid mõeldud õpilase psüühiliste protsesside, tunde- ja tahtevalla ning õpioskuste arendamiseks. Õpiabi täpsem korraldus sõltub õpilase vajadustest ning seda võib osutada nii õpetaja, kui ka tugispetsialist või abiõpetaja.
- 5) **Põhjalik pedagoogiline sekkumine (täiendav õpiabi enam kui 3 tundi nädalas, mis sisaldab õpet kohandatud õppevara ja õppemetoodika järgi ning pidevat tugispetsialisti teenust või abiõpetaja tuge).** Tuge vajavale õppijale korraldatav regulaarne ja püsiv õpiabi enam kui 3 tundi nädalas, mis sisaldab puudespetsiifilist õppekorraldust, -keskkonda, -metoodikat ja -vahendeid ning pidevat sotsiaalpedagoogi, psühholoogi või eripedagoogi teenust või abiõpetaja tuge, et tagada pidevat toetamist vajava õppiia igapäevane toimetulek. Õpiabi täpsem korraldus sõltub õpilase vajadustest.
- 6) **Täiendav eesti keele õpe.** Täiendav eesti keele õpe on tugimeede õpilasele, kes pole suuteline alustama õpet eesti keeles. Täiendavat eesti keele õpet saab pakkuda esimese poolaasta jooksul õpingute alustamisest, et õpilane oleks suuteline edaspidi osalema eestikeelses õppes. Kuidas täpsemalt täiendavat eesti keele õpet korraldada, otsustab kool, sest see sõltub muuhulgas sellest, kui palju konkreetses koolis selliseid õpilasi on, nende keeletasemest, ning sellest, kas lisaks puudulikule eesti keele oskusele vajab õpilane tuge ka muudel põhjustel.

Lõiked 2–5 on samasisulised kehtiva määruse § 7 lõigetega 2–5.

Lõikes 3 on selguse huvides muudetud sõnade järjekorda. Lõige 3 võimaldab vähendada õpperühma suurust juhul, kui rühma kaasatakse tuge vajavaid õpilasi, kelle individuaalsusega arvestamine eeldab väiksemat rühma, kuid eraldi väikerühma moodustamine pole õigustatud. (Näiteks kui ühel erialal vajab vastavaid kohandusi vaid mõni üksik õpilane ja reeglina viiakse vastava õppekava õpet läbi tavapärase suurusega rühmas.) Samuti jääb võimalus jätkata suures rühmas, kuid kaasata rühma tundidesse alaliselt või ajutiselt täiendavat personali, näiteks tugiisikut, tugispetsialisti, abiõpetajat jt. Pedagoogiline sekkumine võib hõlmata ka ülejäänud õpperühma teadlikkuse tõstmist ning valmisoleku kujundamist tuge vajava õpilasega arvestamisel.

Lõiked 4 ja 5 reguleerivad tugimeetmete dokumenteerimist ja kooskõlastamist. Tugimeetme rakendamise otsuse teeb koolis moodustatud tugirühm. Määratud tugimeede kinnitatakse direktori käskkirjaga ning kantakse EHISesse. Eelnevalt tuleb koostada ka rakendusplaan ning kooskõlastada see õpilase ning vajadusel ka tema seadusliku esindajaga. Samuti tuleb käskkirjas näidata, mis tingimustel meetme rakendamine lõpetatakse. Üldjuhul on meetme rakendamise lõpetamise aluseks tugirühma otsus.

Lõikest 6 on võetud välja tugiteenuste ja õpilasele osutatavate tugimeetmete kehtestamine õppekorralduseeskirjas, sest need on kehtestatud käesoleva määrusega. Õppekorralduseeskirjas kehtestatakse tugiteenuste ja –meetmete rakendamise kord.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Määruse väljatöötamisel on arvestatud Nõukogu soovitusel 22. maist 2018, milles käsitletakse ühiste väärtuste, kaasava hariduse ja õpetamise Euroopa mõõtme edendamist (2018/C 195/01). Soovitusel kohaselt peaksid liikmesriigid edendama kaasavat haridust kõigi õppijate hulgas, eelkõige kaasates kõiki õppijaid kvaliteetsesse haridusse kogu eluea jooksul, pakkudes kõikidele õppijate konkreetsetele vajadustele vastavat tuge, sealhulgas pidades silmas ebasoodsa majandusliku taustaga, sisseerandaja taustaga, erivajadustega ja kõige andekamate õpilaste vajadusi ning muutes ülemineku ühelt haridusteedelt teisele lihtsamaks ning võimaldades pakkuda asjakohast haridus- ja karjäärinõustamist.

4. Määruse mõjud

Eelnõu esindab olulist nihet kaasavama ja õpilasekesksema lähenemise suunas kutsehariduses. Kuigi koolidele tähendab see kohanemise ja ressursside ümberkorraldamise väljakutseid, on potentsiaalsed eelised õpilastele ja kaudsemalt ka majandusele ja ühiskonnale märkimisväärsed.

Eelnõu mõjutab peamiselt kutsehariduse korraldust ehk kõige enam on mõjutatud kutseõppeasutused ning seal õppivad õpilased.

Mõjud õpilastele:

- 1) Paindlikum juurdepääs toele.** Tuge vajava õpilase määratlus ning tugimeetmete ja –teenuste pakkumine ei piirdu enam ainult hariduslike erivajadustega. Õppetöös võib toevajadus esineda igal õppijal, sõltumata vanusest või erivajadusest, toevajadus võib olla ajutine ja seotud konkreetsete eluperioodide või situatsioonidega. Toetava ja läbimõeldud õpikeskkonna loomisega saab siiski enamikul juhtudel tagada õppija iseseisva hakkamasaamise ning vältida vajadust täiendava sekkumise ning tugiteenuste ja –meetmete järele. Koolid peavad looma toetava keskkonna, mis soodustab koostööd ja individuaalset juhendamist, pakkudes kõigile positiivsemat õpikogemust.

- 2) **Varajane märkamine ja sekkumine.** Muutused toevajaduse tuvastamises ning koolile lisanduv kohustus kõigi õppimiskohustuslike õpilastega vestelda, soodustavad õpilaste vajaduste varajast märkamist ning kiiret sekkumist, et probleeme ennetada või nende süvenemist vältida.
- 3) **Andekate õpilaste toetamine.** Kohustus rakendada andekuse ilmnemisel õpilasele individuaalset õppekava ning vajadusel ka täiendavat juhendamist aitab toetada tippsooritajate motivatsiooni püsimist ning nende potentsiaali avaldumist ja rakendamist.

Mõjud kutseõppeasutustele:

- 1) **Kaasava hariduse kinnistumine.** Õpilaste arengu toetamisel kaasava hariduse põhimõtetest lähtumine nõuab koolidelt vastavaid muudatusi õpetamise, õppimise ja tugiteenuste korralduses. See võib nõuda personali täienduskoolitusi, et arendada hoiakuid, oskusi ja teadmisi erinevate vajadustega õpilastega töötamiseks ning õpilasi toetava keskkonna kujundamiseks, sest õpilaste toetamine ei tohi jääda ainult kooli tugispetsialistide ülesandeks.
- 2) **Tugisüsteemide arendamine.** Määruse rakendamiseks, sh õpilaste edendamise aktiivseks jälgimiseks ja toevajaduse märkamiseks, peavad kõik kutseõppasutused mõtlema läbi oma tugisüsteemi ning tagama tugiteenuste kättesaadavuse ja tugimeetmete rakendamise õpilastele, kes neid vajavad. See eeldab vastavaid eelarveotsuseid ja vajadusel täiendava tugipersonali palkamist.

Mõju ühiskonnale:

- 1) **Kaasava ühiskonna edendamine.** Kaasava hariduse põhimõtte rakendamine kutsekoolides aitab kaasa kaasavama ühiskonna loomisele. See tagab võrdsed võimalused kõigile, soodustades sotsiaalset sidusust ja vähendades ebavõrdsust.
- 2) **Positiivne mõju tööhõivele.** Õpilaste toetamise tulemusena püsivad õpilased paremini õppes, senisest enam õppijaid jõuab õpingute lõpetamiseni ja tööturul rakendumiseni. See positiivne mõju tööturule soodustab üldist majanduskasvu.

Eelnõul puudub otsene mõju riigi julgeolekule, rahvusvahelistele suhetele ja keskkonnale. Eelnõu mõjutab kaudselt positiivset regionaalarengut, sest loob eeldused toevajadusega õppijatele sobivate õppimisvõimaluste kättesaadavuse tagamiseks üle-Eestiliselt kõigis kutseõppeasutustes.

Määrus toetab ÜRO kestliku arengu tegevuskavas kokku lepitud neljanda arengueesmärgi saavutamist: tagada kõikidele kaasav ja õiglane kvaliteetne haridus ning elukestva õppe võimalused.

5. Määruse rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määruse rakendamisega ei kaasne täiendavaid kulutusi riigieelarvele. Määruse rakendamist toetavad juhendmaterjalid, täienduskoolitused ja võrgustikutegevused on kavandatud ESF+ programmide raames.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub 1. septembril 2025.

7. Eelnõu koostöölastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Määruse eelnõud on tutvustatud kutseõppeasutuste tugispetsialistide võrgustikukohtumistel ning vastava tagasisidega on eelnõu ja seletuskirja koostamisel arvestatud.

Määrus esitatakse koostöölastamiseks ministeeriumidele ning arvamuse avaldamiseks kutseõppeasutustele, Eesti Kutseõppe Edendamise Ühingule, Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskusele, Eesti Puuetega Inimeste Kojale, Eesti Haridustöötajate Liidule, Eesti Koolipsühholoogide Ühingule, Eesti Eripedagoogide Liidule, Eesti Sotsiaalpedagoogide Ühendusele, Eesti Õpilasesinduste Liidule.